

Hvilke stråler er det viktigst å verne mot?

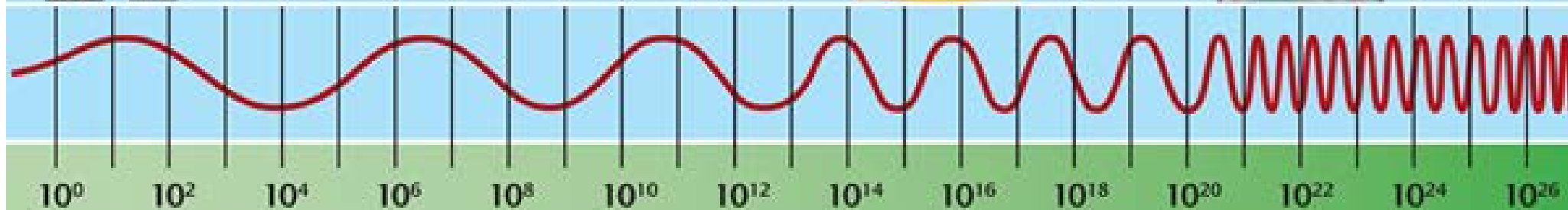
Ole Harbitz

Statens strålevern

Norwegian Radiation Protection Authority

www.nrpa.no

10⁰   10²   10⁴   10⁶   10⁸   10¹⁰   10¹²   10¹⁴   10¹⁶   10¹⁸   10²⁰   10²²   10²⁴   10²⁶

Frekvens   kHz   MHz   GHz

Ikke-ioniserende stråling

Ioniserende stråling

Ekstremt lave frekvenser

Lave frekvenser

Høyfrekvent Radiobølger

↔
Mikrobølger

Infrarød stråling

Synlig lys

Ultrafiolett stråling

Røntgenstråling

Gammastråling

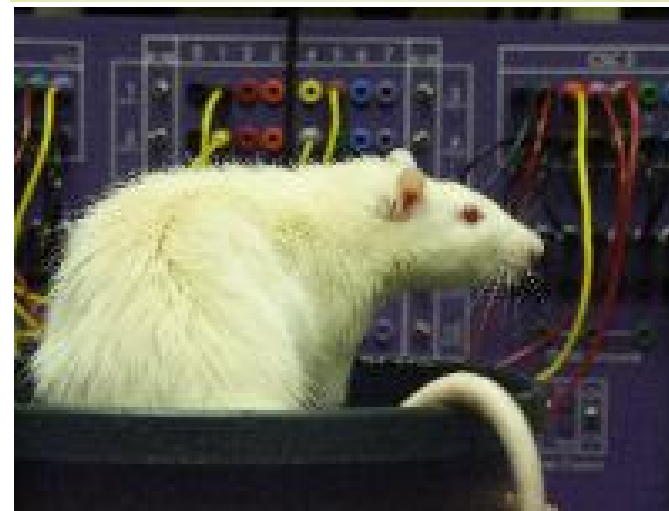
Helseskadelige effekter

- Plager
- Målbare funksjonsendringer
- Reversible endringer
- Irreversible endringer
- Skader
- Død

Grunnlag for å dokumentere kreftrisiko

- Cellestudier
- Dyrestudier
- Befolkningsstudier

Leukemi i «strålearbeidere»

- 308.297 arbeidere (mest kjernekraft; USA, F, UK)
- Snitt: 1,1 mSv/år; kumulativ dose: 16 mSv (0-1200)

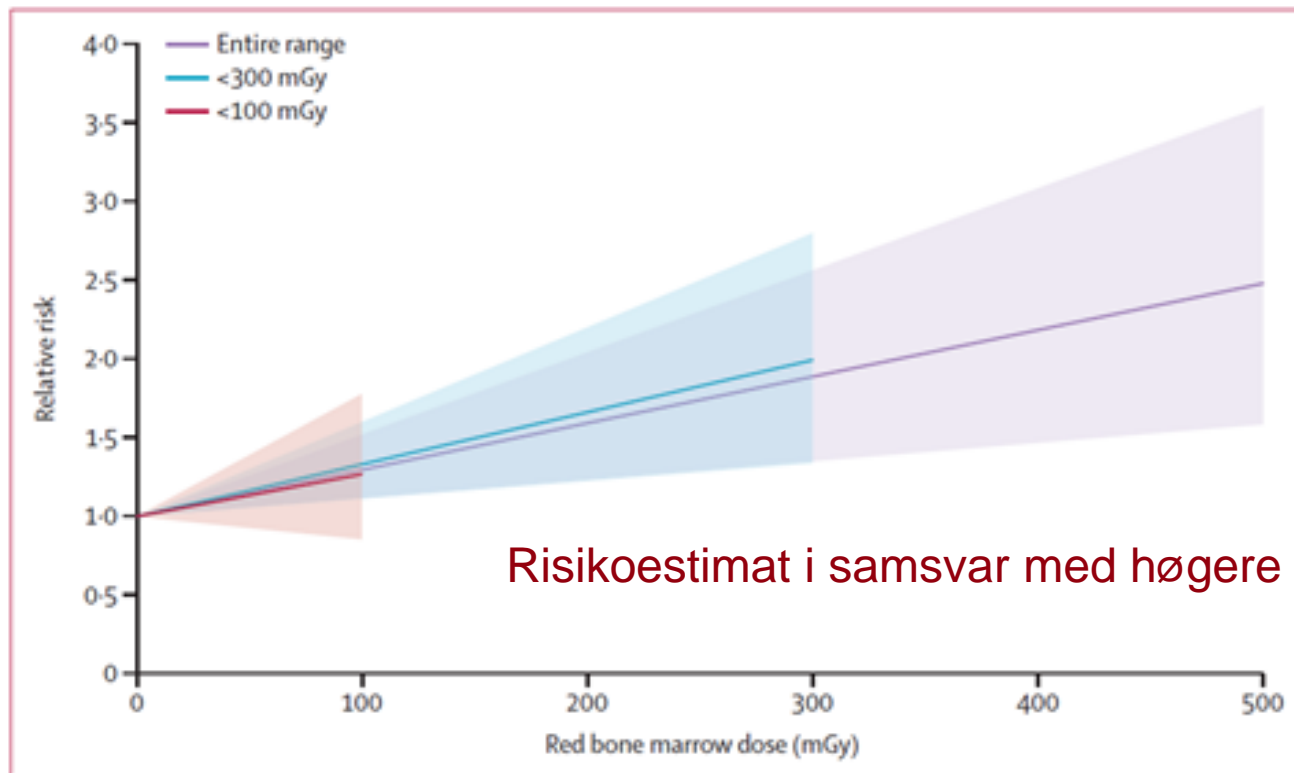

Figure: Relative risk of leukaemia excluding chronic lymphocytic leukaemia associated with 2-year lagged cumulative red bone marrow dose

The lines are the fitted linear dose-response model and the shading represents the 90% CIs.

Generelt om helse-/kreftrisiko

- All stråling øker risikoen for helseeffekter
- Kreft og genetiske (arvelige) skader er de kjente effektene ved lave stråledoser
- Stråling øker forekomsten av allerede eksisterende kreftformer.
- Rundt 20 % av alle dødsfall i befolkninga skyldes kreft

Radon

- Radioaktiv gass
- Dannes i berggrunnen
- Øker lungekreftrisiko

Kilder til radon

- Byggegrunnen
- Vann fra borebrønn
- Bygningsmaterialer

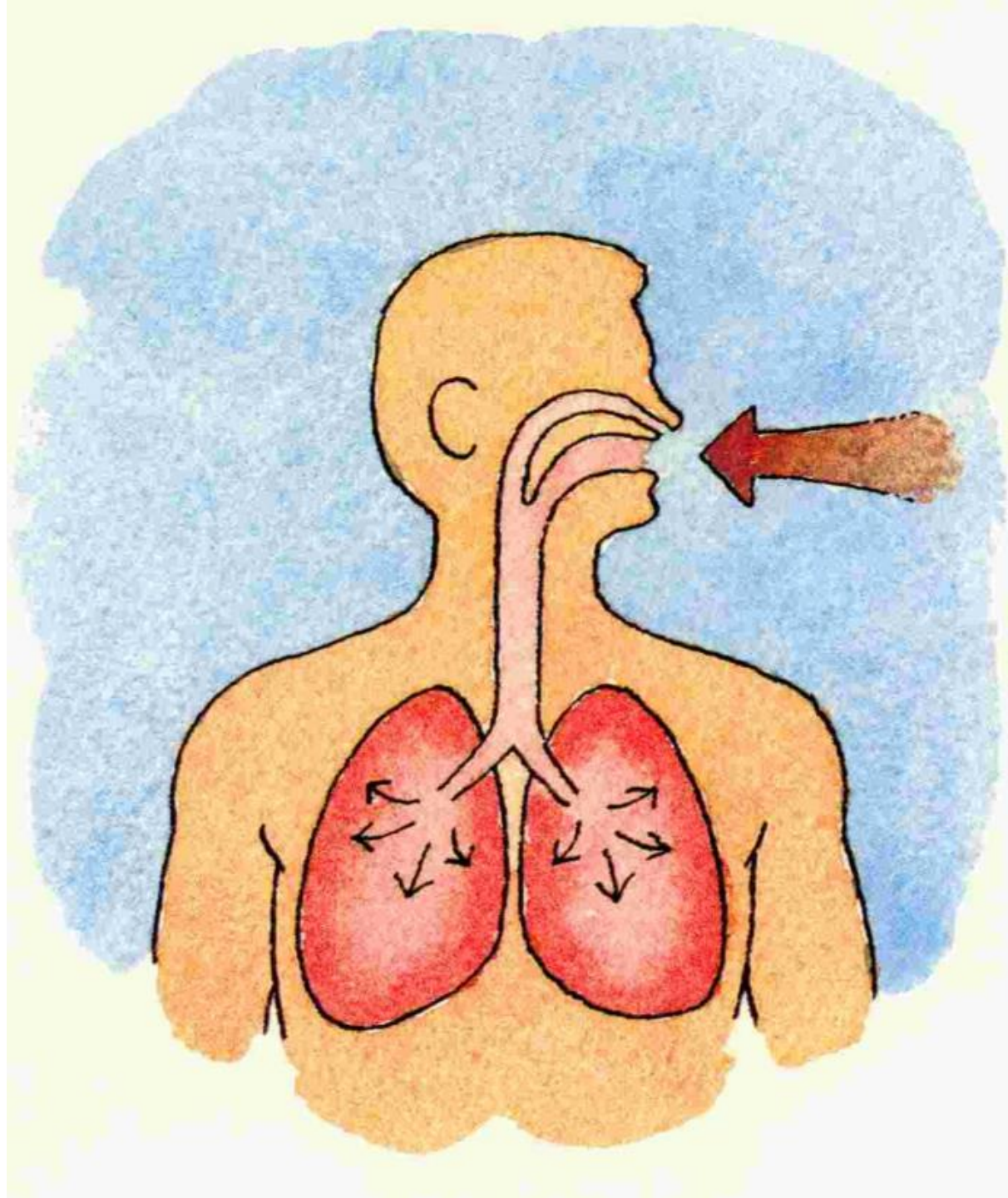

Helserisiko fra radon

Inhalasjon – bestråling av luftveier

- Økt risiko for lungekreft
- Størst risiko for røykere
- Risiko øker med eksponering og oppholdstid

Andre helseeffekter??

Lungekreft fra radon i Norge

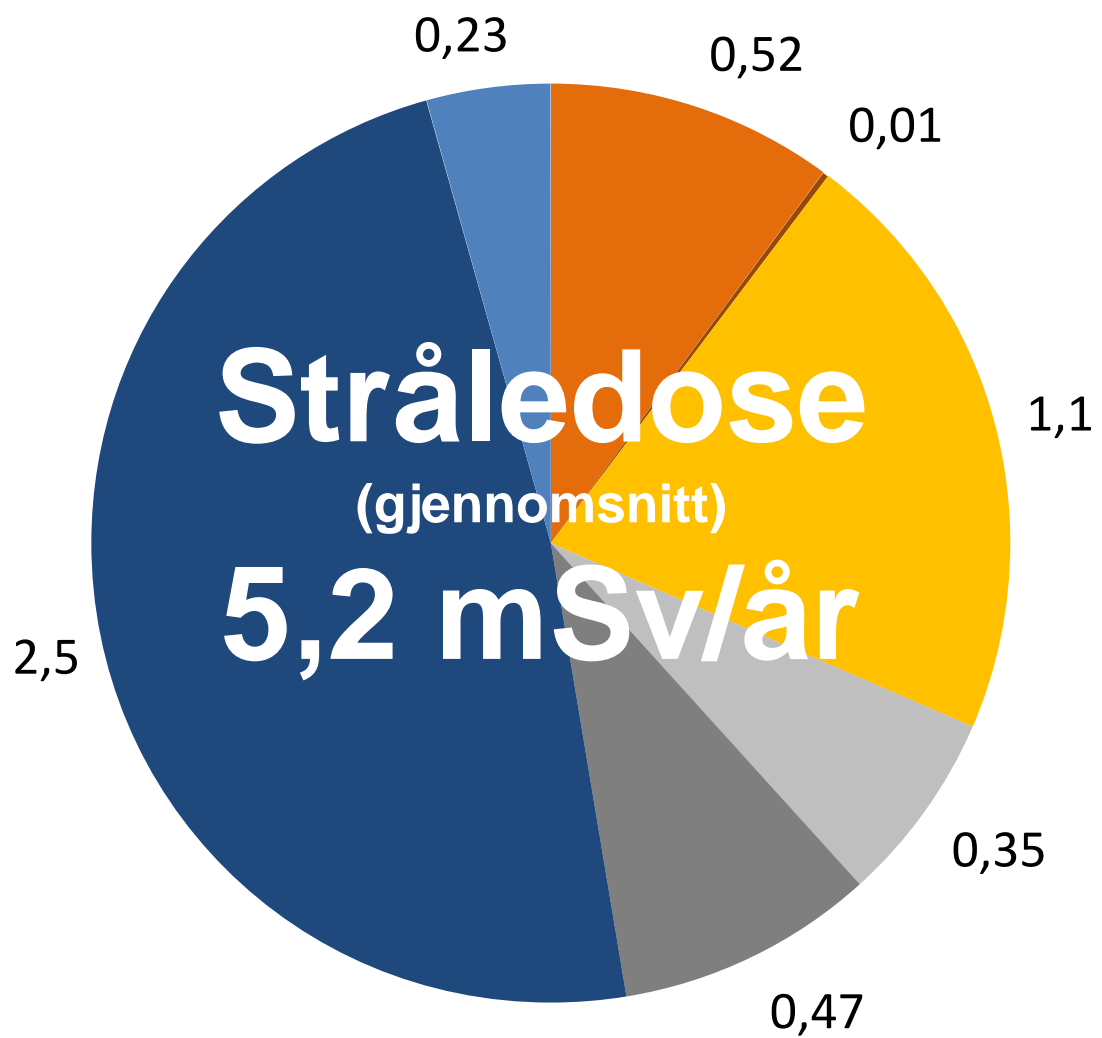
Felles beregning fra Kreftregisteret og Strålevernet:

- 12,3 % av alle lungekrefttilfeller i Norge kan tilskrives radon. Dette tilsvarer omtrent 370 tilfeller
- Med relativt enkle tiltak kan radonnivået i alle boliger $>100 \text{ Bq/m}^3$ halveres. Dette tilsvarer besparelse av 110 lungekrefttilfeller årlig.

Kilde:

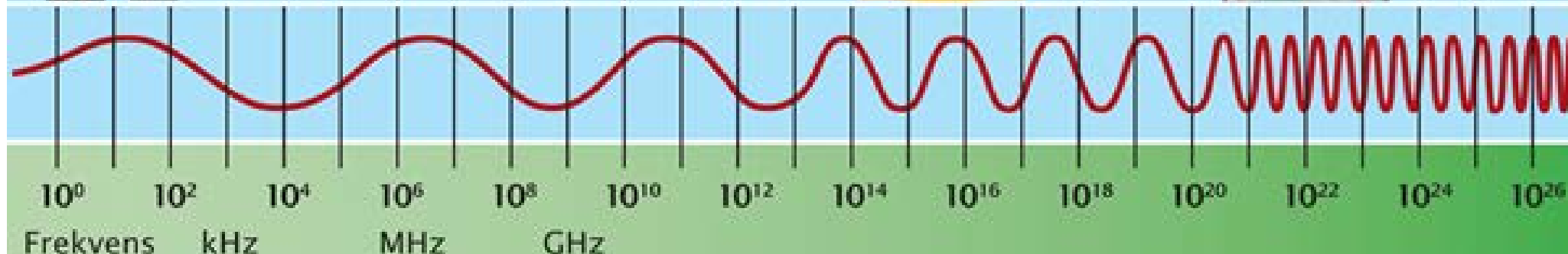
<http://tidsskriftet.no/2017/06/originalartikkel/lungekreftforekomst-knyttet-til-radoneksponering-i-norske-boliger>

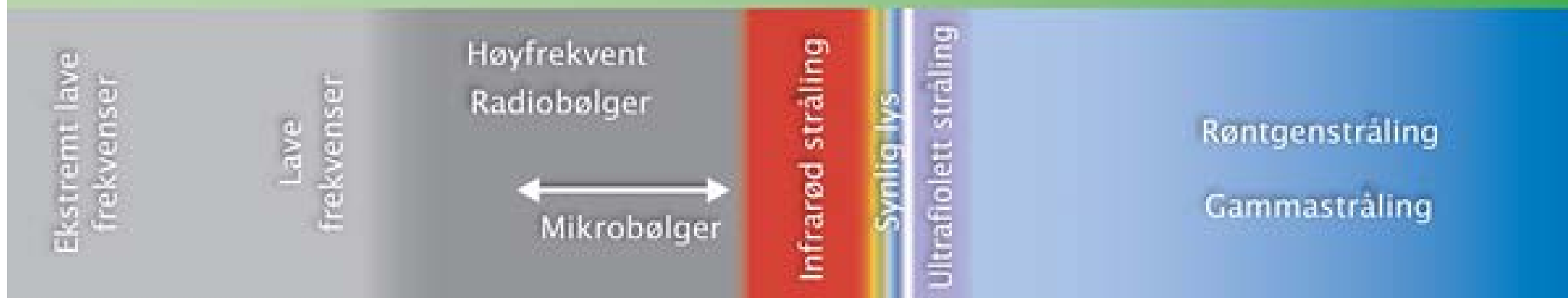
- Naturlig radioaktivitet i næringsmidler
- Radioaktiv forurensning i næringsmidler
- Diagnostisk medisinsk strålebruk
- Kosmisk stråling
- Ekstern stråling fra bygninger og bakken
- Radon i luft
- Thoron og andre radioaktive stoffer i luft

Ikke-ioniserende stråling

Ioniserende stråling

Diskuterte effekter av radiofrekvente felt

- Kreft
- Fertilitet
- Hormonelle forandringer
- Hjerterytme/blodtrykk
- Reaksjonstid
- Søvn mønster
- Cellelekkasjer
- Etc.

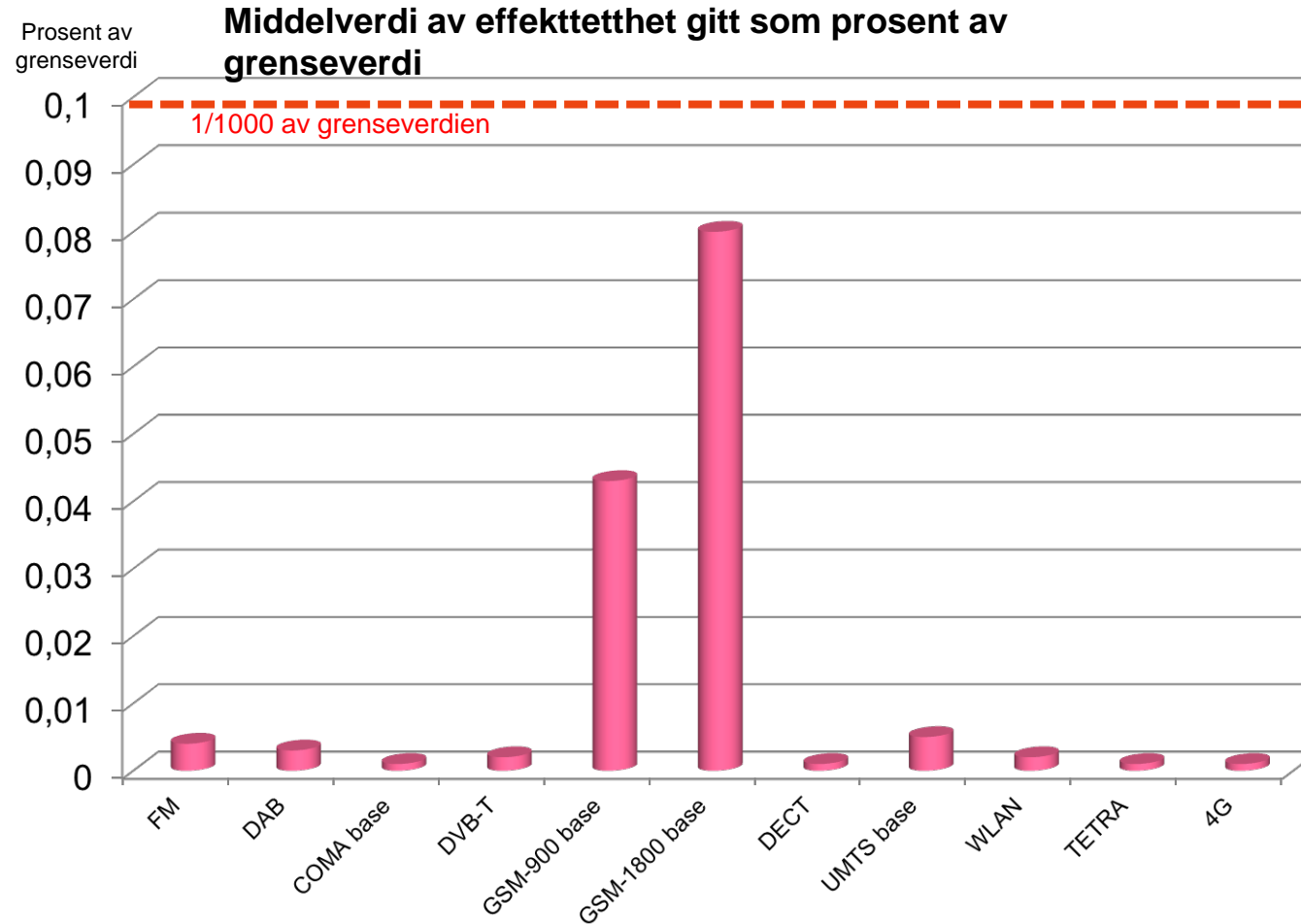

Hva sier ekspertene?

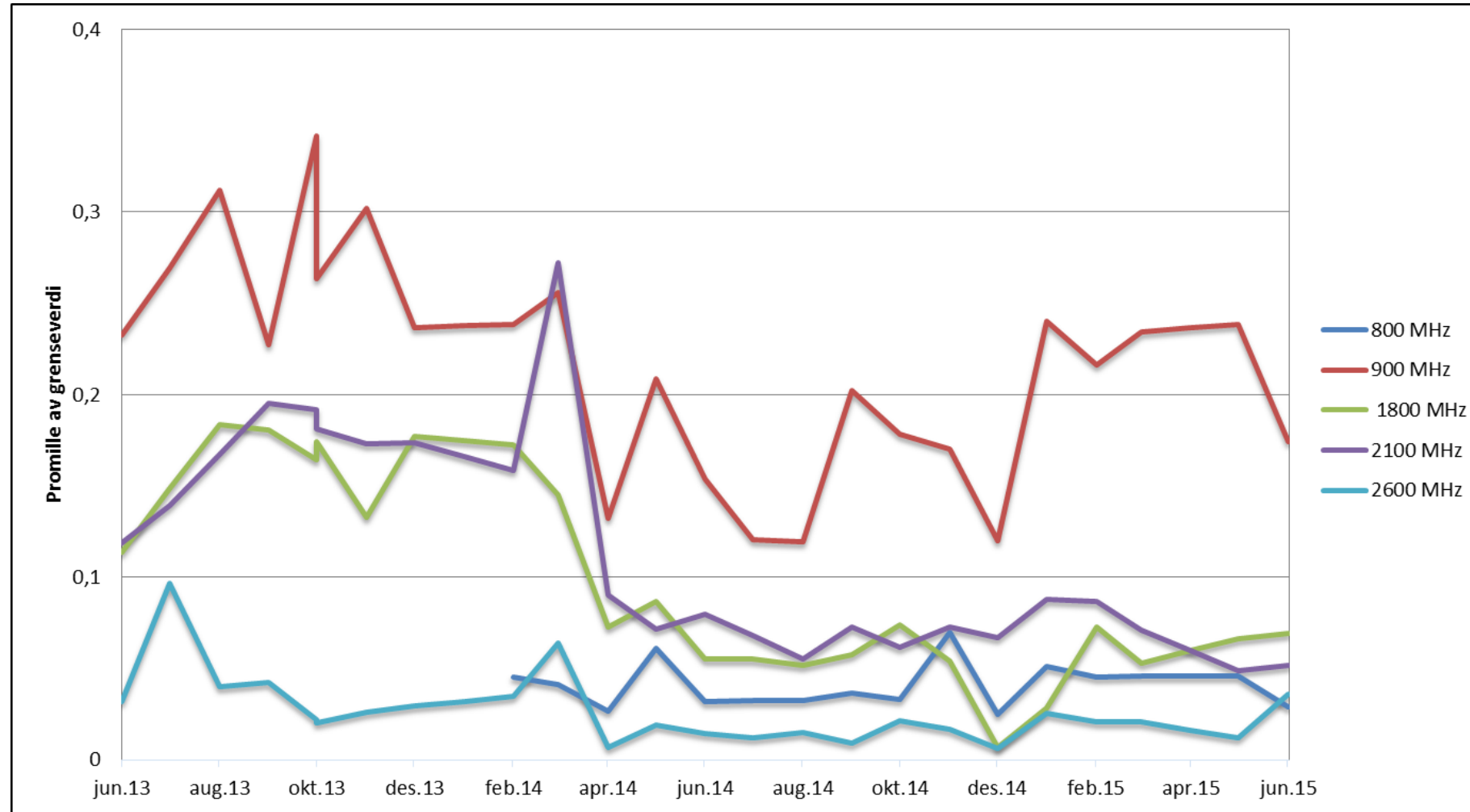
- Gjennomganger som gjøres av ulike ekspertgrupper/ vitenskapelige komitéer viser at eksponering fra mobil- og radiosendere ikke er farlig for helsa så lenge nivåene er under anbefalte grenseverdier
- Stråling fra mobiltelefoner, basestasjoner og andre sendere representerer ikke helsefare
- Ingen dokumentert sammenheng mellom eksponering for elektromagnetiske felt og ulike plager

Strålingsnivåer fra ulike trådløse teknologi

Langtidsmålinger

Brosjyrer

Nettstrømmen (50 Hz)

- Grenseverdi for allmennheten: 200 μT
- Utredningsnivå for nybygg/
nye installasjoner: 0,4 μT

Hvordan virker UV på oss?

Positive sider

Fotosyntese

D-vitamin

Lys

Varme

Medisinsk
behandling

Negative sider

Soleksem og munnsår

Solbrenthet

Rynker

Hudkreft

Øyeskader

UV- stråling fra sol og solarier

Foto: Lill Tove Nilsen

Foto: privatperson

Hudkreft i Norge

Er et **betydelig** folkehelseproblem og bør forebygges bedre:

- Forekomst: Norge er nr. 4 i verden
- Dødelighet: Norge ligger høyest i Europa
- Forekomst øker i alle aldersgrupper over 30 år
- 90 % skyldes UV-stråling (mest sol, noe solarium)
- Koster samfunnet 6,5 mrd årlig, derav 600 mill. til behandling og pleie
- Hudkreft oppdages sent i Norge – tidligere oppdagelse er viktig for overlevelse

Hudkreft-risiko øker for:

- Lys hud vs mørk hud
  - De som blir lett solbrent, de som har blitt solbrent mange ganger
- Høy eksponering vs lav (intens stråling eller lang bestrålingstid)
- Tidligere hatt hudkreft vs ikke

Hvilken hudtype har du?

Lys hud blir lettere brent | Mørk hud tåler mer sol

HUDTYPE 1
Blir lett rød og solbrent etter liten sol. Har lys, ogf. rødt hud og blondt hår.
Behandling: Husk å bruke solkrem med høy UVA og UVB beskyttelse på alle deler av huden. I tillegg bør du bruke solbrille med minst klasse 3 og solbrilleglass.

HUDTYPE 2
Blir rødt og solbrent etter litt sol. Har lys hud og ofte blondt hår, men også mørkere hår og blått eller grønt øyne.
Behandling: Husk å bruke solkrem med høy UVA og UVB beskyttelse på alle deler av huden.

HUDTYPE 3
Blir rød og solbrent etter litt sol. Har lys hud og ofte blondt hår, men også mørkere hår og blått eller grønt øyne.
Behandling: Husk å bruke solkrem med høy UVA og UVB beskyttelse på alle deler av huden.

HUDTYPE 4
Blir rød og solbrent etter litt sol. Har lys hud og ofte blondt hår, men også mørkere hår og blått eller grønt øyne.
Behandling: Husk å bruke solkrem med høy UVA og UVB beskyttelse på alle deler av huden.

HUDTYPE 5 OG 6
Har mørk hud og solbrent etter litt sol. Har mørk hud og ofte mørkt hår og mørke øyne.
Behandling: Husk å bruke solkrem med høy UVA og UVB beskyttelse på alle deler av huden.

Norge er et av landene i verden som har mest felleiskreft. De fleste bilfellene har sammenheng med UV-stråling fra sol og solarium.
kreftforeningen.no/solnett

KREFTFORENINGEN

Fitzpatric scale/hudtyper (Kilde: Kreftforeningen).

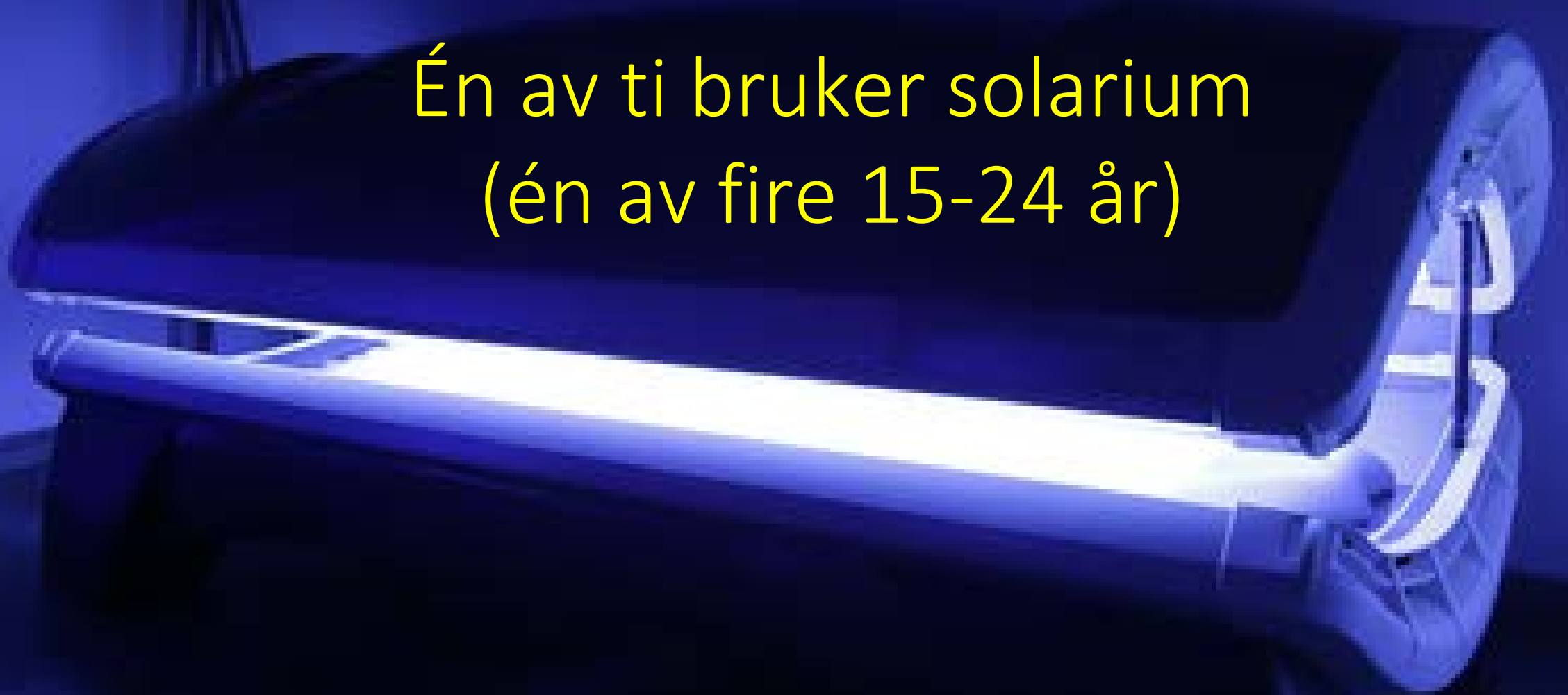

!

- Vi er ute når det er sol og pent vær - hjemme og på ferier
- Vi reiser mye – sydover (åtte av ti, minst én reise siste 3 år)
- Vi blir ofte solbrent når vi gjør andre ting enn å sole oss (fire av ti)

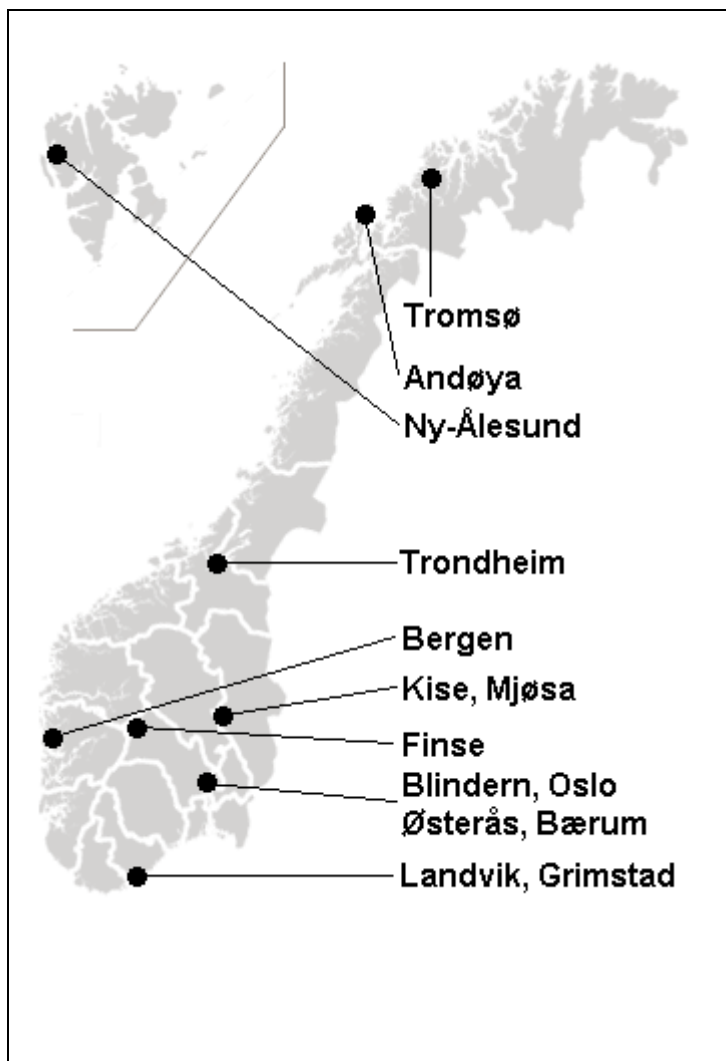

Én av ti bruker solarium
(én av fire 15-24 år)

Daglig variasjon i UV, eksempel Finse

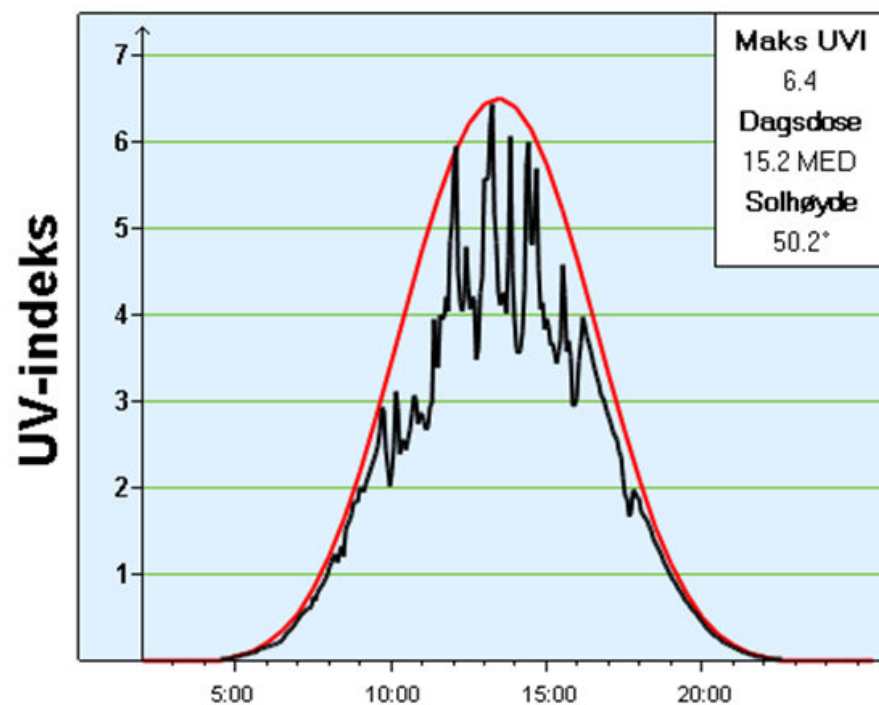
Forside

Dagsverdier

Årsverdier

Landvik: 4.6 Blindern: 3.8 Østerås: 3.7 Bergen: 4.3 Finse: 6.6 Kise: 3.8 Tro

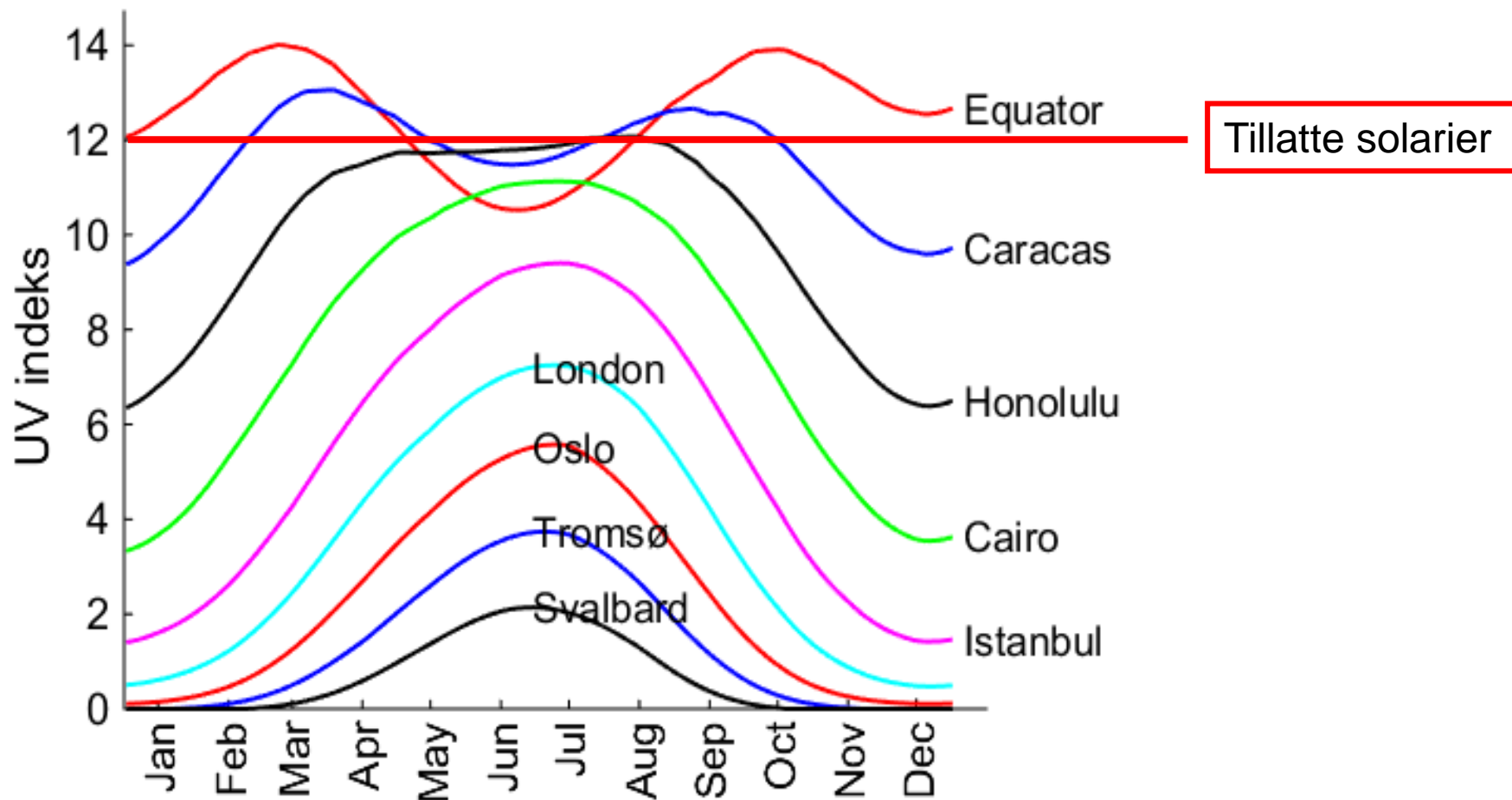
Dagsverdier Finse 25.05.2010

Sort kurve viser målt UV-indeks mens rød kurve viser typiske klarværsverdier basert på normalverdier for totalozon over Oslo i perioden 1979-1990. Klarværsverdiene er korrigert for årstidsvariasjon i avvik mellom modelldata og faktiske klarværsmålinger. Kilde for totalozon er Fysisk Institutt, UiO.

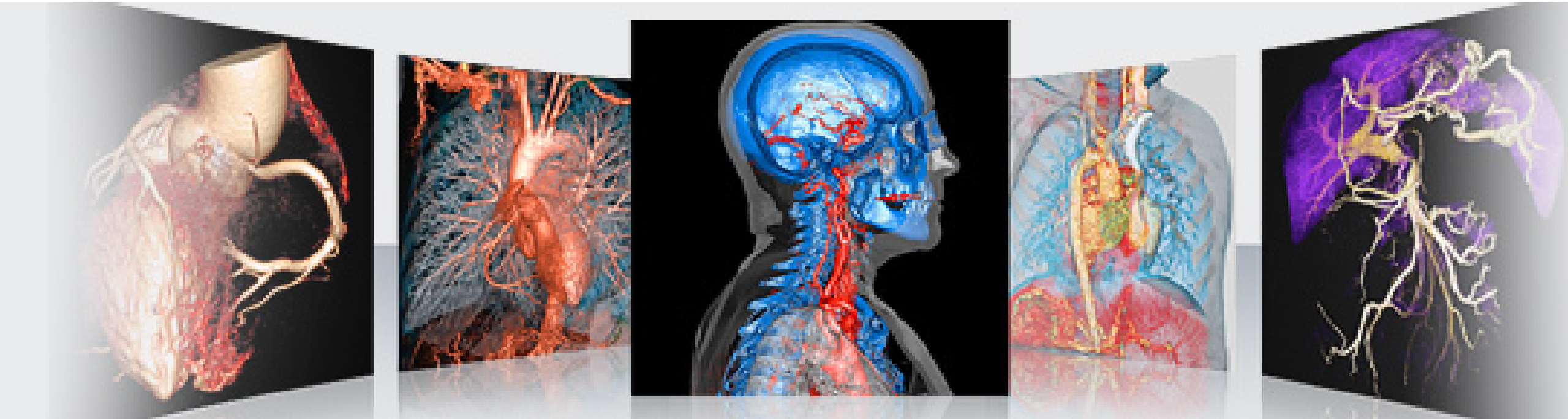
Sesongmessig variasjon i syden og i Norge

Medisinsk strålebruk

Eva G. Friberg (fagdirektør)

Avdeling Strålebruk

Medisinsk strålebruk

- Viktig diagnostisk verktøy
  - berettigelse og optimalisering
- Rask teknologisk utvikling
- Nye brukergrupper
- Muligheter for høye pasient og personelldoser

- Kreftbehandling
  - riktig dose til målvolumet
  - lavest mulig til friskt vev
  - protonterapi – ny modalitet

X-ray of the Abdomen

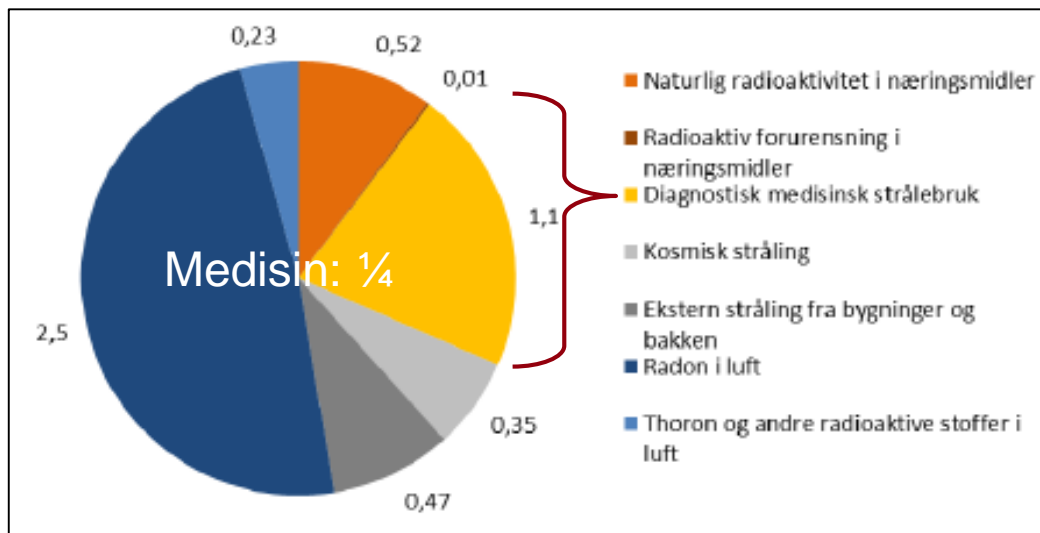

Doser fra medisinsk strålebruk

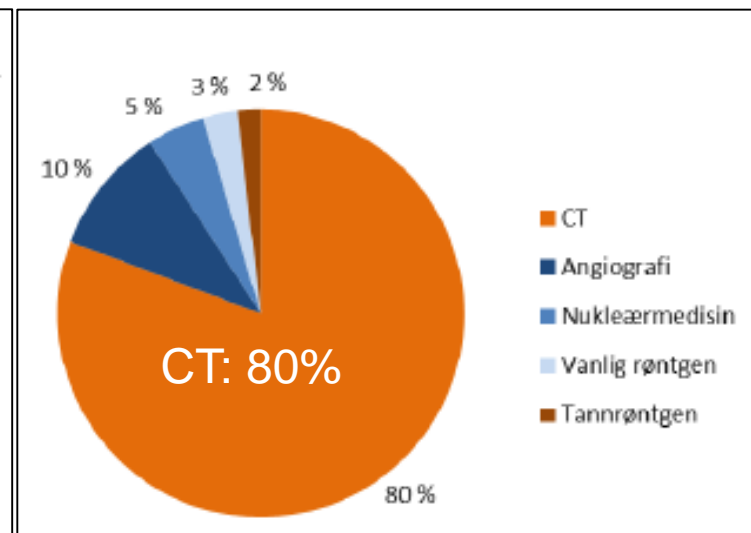
FAKTA:

Medisinsk diagnostikk største bidrag til befolkningsdosen fra menneskeskapte kilder.

Bidrag til befolkningsdose (mSv/år)

Bidrag fra ulike modaliteter

Doser fra medisinsk strålebruk

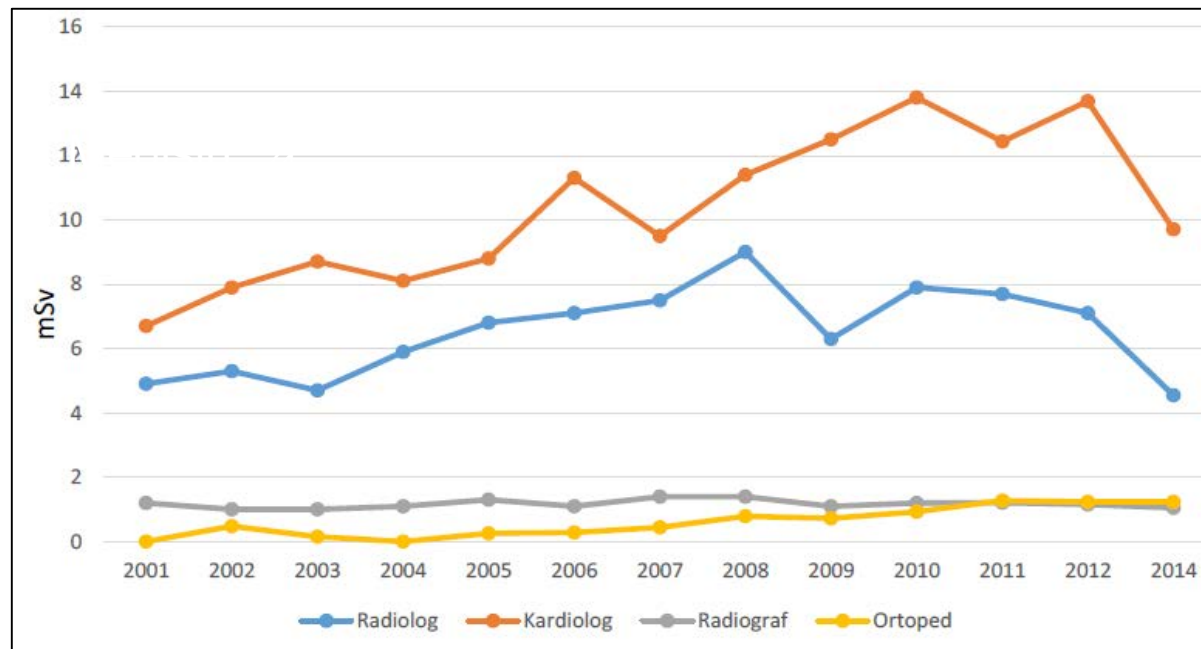
FAKTA:

Personell som utfører intervensjonsprosedyrer utgjør den yrkesgruppen som mottar de høyeste dosene.

Intervensjonslab

Doser til medisinsk personell (utenpå blyfrakk)

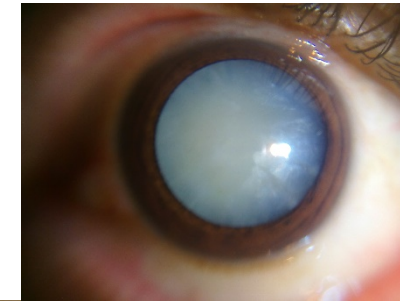
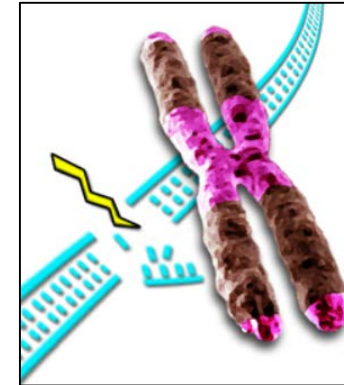
Personlig verneutstyr

Skader fra medisinsk strålebruk

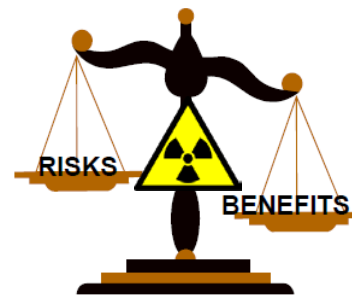
Intervensjonsprosedyrer

Risiko innen medisinsk strålebruk

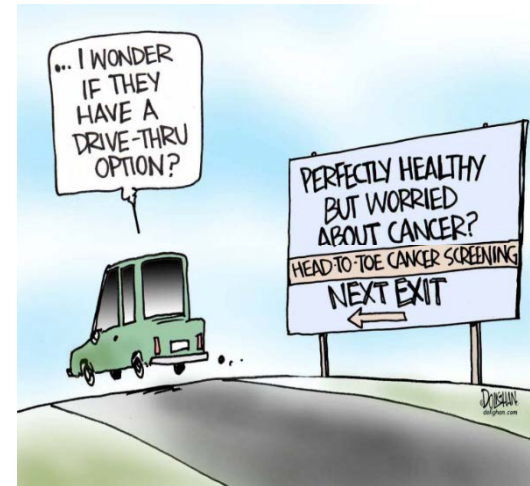
- Risiko for stråleindusert kreft er lav, **MEN:**

Risikoen er **akseptabel** for pasienter med klinisk indikasjon

Berettigelse:
Mer nytte enn skade

Risikoen er **IKKE akseptabel** for friske pasienter uten klinisk indikasjon/risikoprofil

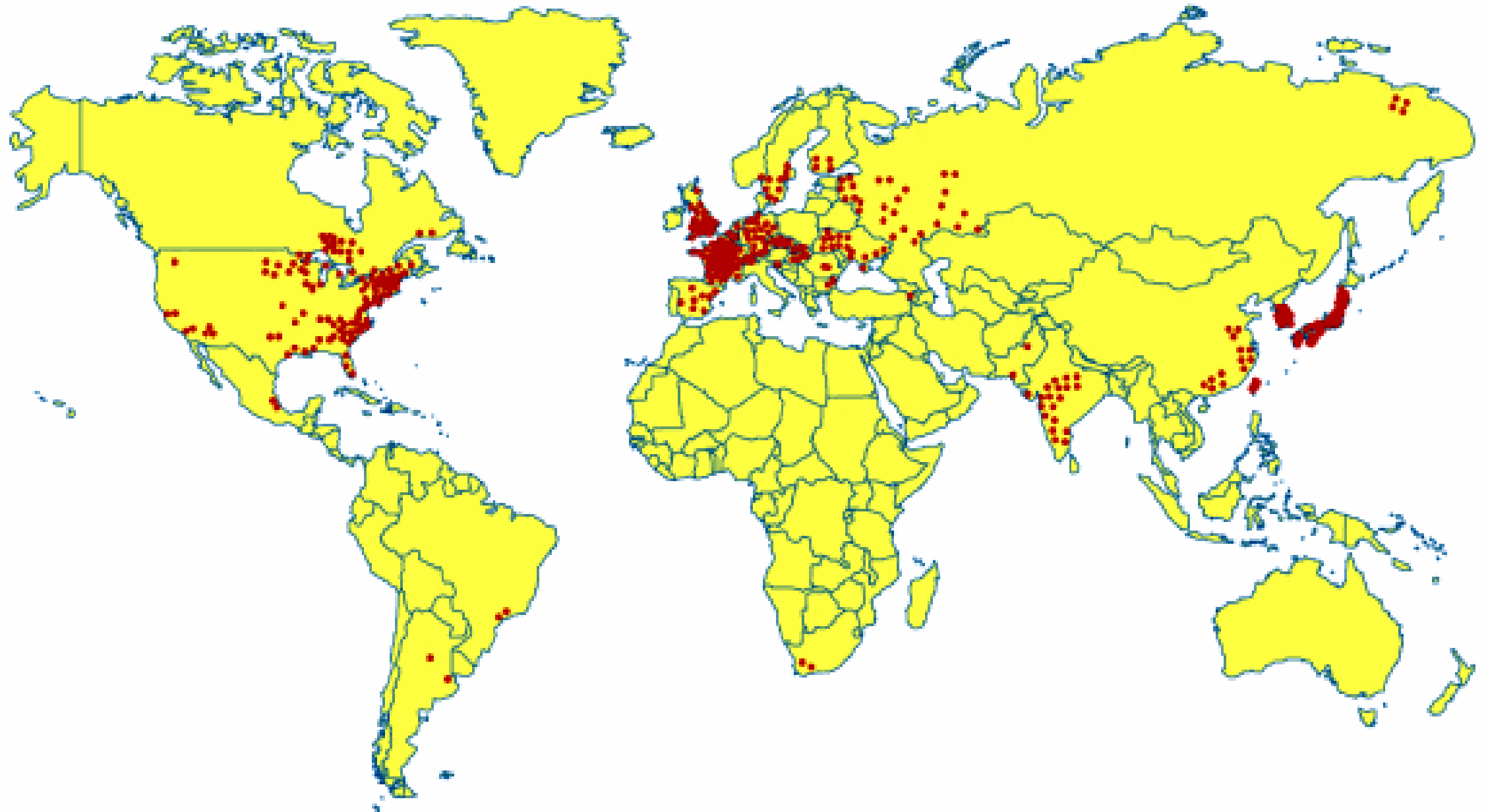

- **VIKTIG:** Optimalisert undersøkelse/prosedyre (dosen så lav som mulig men god nok bildekvalitet)

World Nuclear Power Reactors

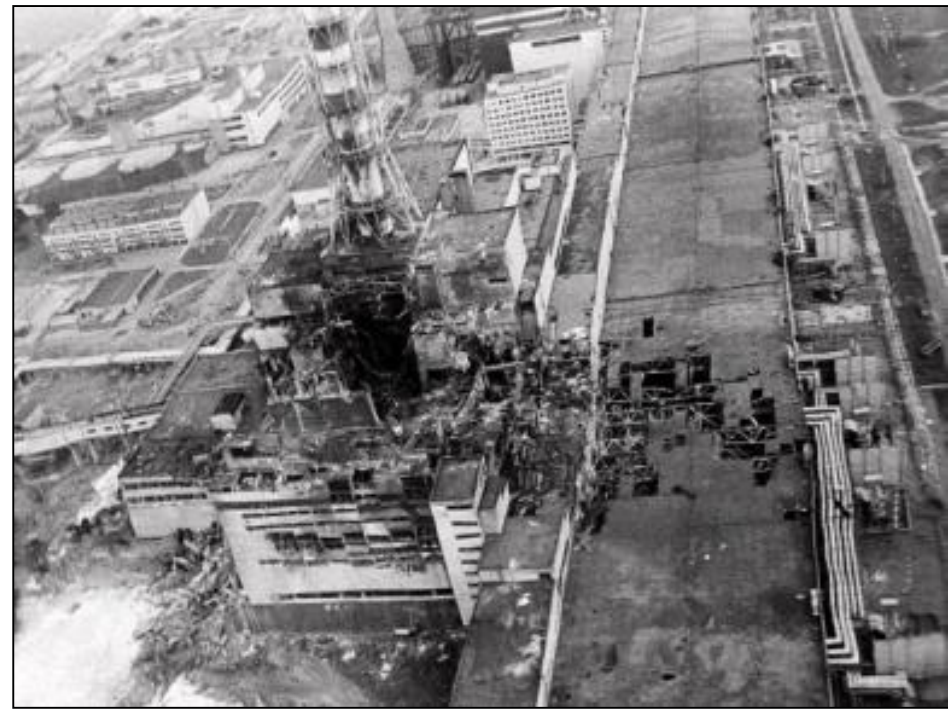

100 0 100 200 300 400 500 km

Scenario I

Stort luftbårent utslipp
fra et annet land

Scenario II

Luftbårent utslipp fra
norsk anlegg

Scenario III

Lokal hendelse fra mobil kilde

Scenario IV

Lokal hendelse som utvikler seg over tid

Scenario V

Marint utslipp

Scenario VI

Alvorlig hendelse i
utlandet med
konsekvenser for
norske interesser

Nasjonalt og internasjonal terrorisme

Kjernevåpen nær norsk territorium

Mediahåndtering ved hendelser

- Stor mediepågang
- Budskap
- Evaluering

The collage consists of several overlapping news snippets and social media posts. Key elements include:

- IAEA**: "IAEA vurderer evakuering" (IAEA evaluates evacuation).
- Statens strålevern**: "Statens strålevern følger situasjonen i Japan" (The Norwegian Radiation Protection Authority follows the situation in Japan).
- Radio**: "Radio" and "Radioaktiviteten" (Radioactivity).
- TSUNAMIEN I JAPAN**: "SE VIDEO" (Watch video).
- Frykter rundt Fukushima**: "Frykter rundt Fukushima" (Worries around Fukushima).
- JORDSKJELV-KATASTROFEN**: "Nå bruker han ordet katastrofe" (Now he uses the word catastrophe).
- Atomanl**: "Atomanl" (Nuclear).
- Måler ikke**: "Måler ikke" (Does not measure).
- Strålings**: "Strålings" (Radiation).
- TEPCO**: "TEPCO, kraftsekselskapet som driver reaktoren i Fukushima Daiichi" (TEPCO, the power company that operates the reactor at Fukushima Daiichi).

Opprydning Andrejeva

Oppstart juni 2017, varighet 5–6 år – økt risiko mens arbeidet pågår

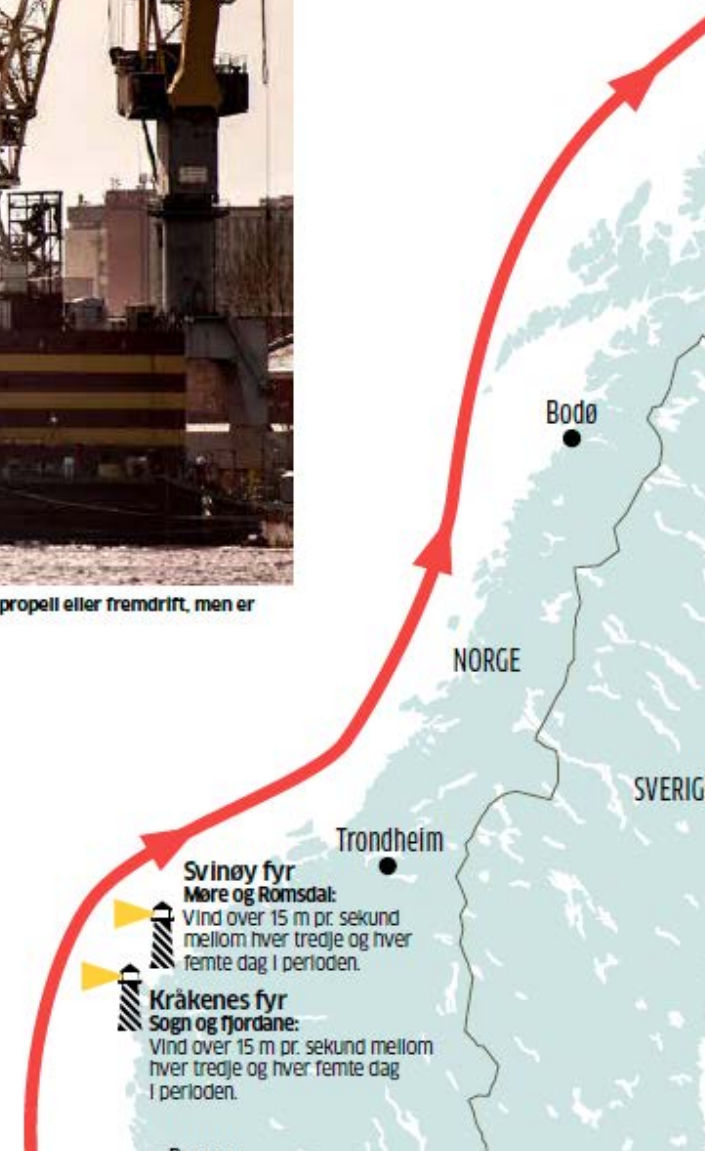

Det er enorme dimensjoner over lekteren det flytende atomkraftverket er bygget på. Farkosten har ingen egen propell eller fremdrift, men er avhengig av assistanse fra taubåter. FOTO: DMITRY SHAROMOV, GREENPEACE RUSSIA

Flytende russisk atomkraftverk skal slepes langs hele kysten.

Frykt for atomulykke ved norskekysten

Faksimile: Aftenposten, 13.6.2017

Nuclear Security Summit

Haag, mars 2014:

- Økt atomsikkerhet i Ukraina

Washington, april 2016:

- Leveranser og øvelse

Oslo, juni 2018:

- Høyenriket uran

Atomavtalen med Iran

